

OSMO TIILILÄ - PROTESTANTTI 9

Timo Junkkaala, Osmo Tiililä - protestantti (PerusSanoma Oy, 2004, s.828).

Väinö Hotti:

Tiililä ja Johansson

Tiililä oli omaksunut Gustaf Johanssonin kansankirkko-opin:

"miten on ollut välttämätöntä, ettei Kristuksen kirkko ole jättänyt kansojen kasvatustoimintaa pakanakunnalle, vaikka sen on täytynytkin, voidakseen suorittaa tämän tehtävän, ottaa piiriinsä paljon sellaisia, joissa ei ole omakohtaista uskon elämää. Näillä ei Tunnustuskirjojen mukaan tulisi olemaan niitä oikeuksia, jotka kuuluvat Kristuksen seurakunnan vasituisille jäsenille. Mutta heille ei saisi asettaa liioin samoja vaatimuksia. "Kristuksen vasituinen seurakunta on kansankirkon ytimenä, mutta kaikille kirkon jäsenille tulee kirkon pyytää antaa uskonnollista hoitoa" (Yrjö J.E. Alanen, Gustaf Johansson, s.157).

Se oli siis "kolmen kehän" oppi. **Sisin** muodosti kansankirkon rautaisen ytimen ekklesian, so. omakohtaisessa uskossa olevat. Tämä joukko oli Raamatussa mainittu "piskuinen lauma". **Kakkoskehä** koostui herätyksen tilassa olevista etsivistä ihmisistä (opetuslapset ennen helluntaita). **Kolmoskehä** taas oli ylivoimaisesti suurin ja sen muodostivat tavalliset kastetut suruttomat ihmiset.

Johanssonin mukaan kansankirkkoa on hallittava "ykköskehästä" käsin, siis uskovien (ekkesian) ehdoilla. **Tässä Johanssonin ja Tiililän kannat yhtyvät.** Johanssonin aikana kirkossa oli "harvainvalta", ja tästä johtuen uskovilla oli jonkinlainen ote kirkon hallintaan; varsinkin kun arkkipiispa oli uskova. Kirkon heterogeeninen massa tyytyi siihen, ETTEI KAIKILLA OLLUT SAMOJA OIKEUKSIA EIKÄ MYÖSKÄÄN VELVOLLISUUKSIA. -On huomattava, että Johansson näkee tämän myös **Tunnustuskirjojen opiksi!** Tästä voimme tehdä johtopäätöksen, että **nykyinen kansanvallan läpikäynti kansankirkko on Tunnustuskirjojen vastainen. Tunnustuskirjat edellyttävät Johanssonin mukaan kirkossa "ykköskehän" (ekkesian) hallintaa.**

Kaikille samat oikeudet ja velvollisuudet

Tiililän aikana alkoi kansanvalta ja demokratia pilkistää ja murtautua esiin. Kiinnitettiin huomiota tasa-arvoon. Seurakunnassa ei saanut olla "kahden kerroksen väkeä". Kansa vaati oikeuksia itselleen. Mutta se ei halunnut tietää mitään raamatullisista velvoitteista. Tässä syntyi Tiililän aikana skisma. Kansa **liberaaliteologian tukemana** vaati itselleen oikeuksia, Tiililä taas: ei oikeuksia ilman velvollisuuksia. Johanssonin kirkko-oppi ei enää pätenyt. Se alkoi murtua kansan lähtiessä liikkeelle. Kirkkorauha oli tältä osin järkkynyt. Oltiin uudessa tilanteessa. Oli löydettävä uusi balanssi. Kansanvalta kirkossa oli nopeasti muotoutumassa realiteetiksi, johon jokaisen täytyi sopeutua ja ottaa kantaa. Johanssonin teologia tältä

osin oli "menneen talven lumia". **Harvainvalta joutui tekemään tilaa kansanvallalle. Tämä vallanvaihto oli kirkon uskoville jäsenille suuri haaste; miten menetellä tilanteessa, jossa hallintakuviot näin perusteellisesti muuttuvat?**

Pian kävi selväksi, että **kansanvallan myötä uskovien mahdollisuudet vaikuttaa asioihin merkittävästi heikkenivät.** Tähän liittyi se, että myös kirkon johtajat olivat pakotetut alistumaan kansanvallan välineiksi. Tiililä lähti uskovien lipunkantajaksi tähän taisteluun.

Ekklesian edut kansankirkossa on turvattava. Tiililä toimi loogisesti: ei raamatullisia oikeuksia ilman raamatullisia velvoituksia. Näiden on oltava tasapainossa, muutoin joudutaan välttämättä sanomaan lopullisesti hyvästit raamatulliselle seurakuntaopille. Tässä siis oli paljon pelissä. Siksi Tiililä oli peräänantamaton. Jos kerran ekklesian oppi sovelletaan oikeuksiin (kaikki ovat kastettuina Jumalan lapsia ja täysivaltaisia seurakunnan jäseniä), samoin tulee velvollisuuksien puoleen pitäytyä Raamatun opetuspakettiin "pyhien seurakunnille".

Herrasmiessopimus voimassa

Kolmen kehän opin kanssa on pärjätty kohtalaisesti halki vuosisatojen. Herrasmiessopimus on sitonut kaikkia ryhmiä. Suruttomat ovat suosiolla antaneet vallan ykköskehälle; he ovat tajunneet, etteivät he ymmärrä uskon asioista "tuon taivaallista". Samoin on yhdessä sovittu, että peruskirja on Raamattu ja siihen liittyen "seurakunta on uskovien yhteisö". **Samalla on sovittu, että Raamatun ohjeita sovelletaan niin väljästi, ettei suruttomien kotipaikkaoikeus tule kirkossa millään tavalla uhatuksi.**

Hallinnan suhteen on siis vallinnut kompromissi. Suruttomat ovat hyväksyneet Raamatun kirkon peruskirjaksi, uskovat taas ovat olleet soveltamisohjeissa joustavia.

Alkuseurakunnassa oli vallalla "yhden kehän oppi". Siihen kuului vain uskovia. Oli vain sisäpuoliset ja ulkopuoliset. Varsinaisesti Raamatun oppi on ekklesian oppi eli siis ykköskehän oppi. Raamatullinen seurakunta käsitti vain yhden kehän, jossa Raamatun oppeja pidettiin voimassa.

Periaatteessa seurakunnan tulisi alati tarkistaa kulkutietään. Käytännössä tarkistus on jäänyt vähiin; **kaikkein vähäisempää se on ollut seurakuntaopin kohdalla.**

Viime vuosikymmeniin asti uskovat ovat olleet liian vaatimattomia vaatimustensa suhteen. He ovat pitkälti mukautuneet vallitsevaan systeemiin. Kun tähän on liittynyt kirkon johdon tiukka pitäytyminen kolmen kehän oppiin, on luonnollista, että se on pysynyt voimassa. Pietismi on omalla eklesiola- ajattelullaan tukenut luuloja, että tämä oppi voidaan joten kuten sovittaa Raamatun raameihin. Myös **lestadiolaiset** ovat taiteilleet oman oppinsa kanssa: toisaalta kirkko on kirkko, jonka jäsenyys on välttämätön, toisaalta se on maallinen yhteisö, jonka toilauksista Jumalan kansan ei tarvitse mitään välittää - **se kuuluu maalliseen regimenttiin.**

Johanssonin kirkko-oppia voidaan pitää yrityksenä legitimoida kansankirkko kristilliseksi ja raamatulliseksi kirkoksi. Yritys epäonnistui täysin,

mutta siihen on kuitenkin uskollisesti -paremman puutteessa - tukeuduttu. Minkäs sille mahtaa, kun kansankirkko on **kummajainen, jota Raamattu ei kerta kaikkiaan tunne!** Jos kuitenkin onnettomassa tilanteessa joku kirkon johtaja tekee jonkun sepustuksen, niin sehän menee yksinkertaiseen kansaan kuin häkä päähän. Oppineetkin sen voivat hyväksyä sikäli kun se ei vaaranna kansankirkon asemaa.

Uuteen aikaan

Tiililä piti aluksi kansankirkkosysteemiä hyvänä; sittenhän se muuttui baabeliksi. Aivan todennäköisesti Tiililän hyväksyminen johtui siitä, että hän katsoi kansankirkon hallintaa harvain vallasta käsin, joka on ollut kirkossa voimassa viime vuosikymmeniin. Siinä hallitustavassa ekklesiallakin oli jonkin verran määräysvaltaa. Hänellä oli luja usko siihen, että ryhdikäs kirkonjohto pystyy pitämään kansankirkon raiteilla - mutta hän koki pettymyksen. Kansankirkko oli "ajopuuna" joutunut tilanteeseen, jossa uudet ratkaisut olivat välttämättömät.

Tiililä teki paljon työtä saadakseen Suomen kirkolle sanaan pitäytyvän johdon. Johto ei kuitenkaan lähtenyt Tiililän mukana Raamatulla ohjaamaan kansaa ja kirkkoa. Se alistui kansanvaltaan ja hyväksyi harvainvallan ja samalla pitkälti myös uskovien vallan hautajaiset. Oli siirrytty UUTEEN AIKAAN. **Tiililä oli tämän murrosajan mies.** Hänen epäonnistunut ja epätoivoinen taistelunsa osoitti, ettei uuteen systeemiin ollut mahdollista raivata tilaa Raamatulle eikä uskoville. Nyt puhalsivat uudet tuulet! Uskovien ainoaksi tehtäväksi jäi mukautuminen ja sopeutuminen - tai sitten ulos! Tiililä ryhdikkäänä Jumalan miehenä valitsi jälkimmäisen vaihtoehdon.

Tiililä myrskynsilmissä

Tiililän aikana kansankirkko alkoi luisua kansan käsiin. Kun Tiililä voimakkaasti toi esille, että kirkossa tulee Jumalan sanan olla määräävässä asemassa - siis ekklesian toimintaperiaatteen, siitä seurasi vastavaikutus. **Kolmas kehä aktivoitui.** Osaksi tämä tapahtui kirkon itsensä myötävaikutuksella ja suosituksella: **kaikki kutsuttiin päättämään kirkon asioista.** Kirkko lisäsi kansanvaltaa **sallimalla politiikan tulon kirkkoon.** **Kolmas kehä muodostui todelliseksi vaikuttajaksi. Se sai vielä mahtavaa taustatukea liberaaliteologialta. Tämä ajoi ykköskehän todelliseen ahdinkoon.**

Alkoi todellinen valtataistelu ykkös- ja kolmoskehän välillä. Tähän myrskynsilmissä Tiililä joutui ja siinä hän työskenteli. Tiililä laittoi kaiken peliin, mutta se ei riittänyt, Tiililä kärsi tappion - karvaan tappion. Mutta urhoollisesti hän taisteli. Voidaan syystä sanoa, että **Tiililä oli kansankirkkoaatetta romuttamassa.** Hänen voittonsa olisi tiennyt kolmen kehän opin häviämistä- ykköskehän hyväksi. Mutta kolmen kehän oppiin ei muutenkaan enää ollut paluuta - kansanvallan myötä siirryttiin "yhden kehän oppiin". **Tämä kehä ei kuitenkaan ollut - kuten Tiililän pyrkimys oli - ykkös- vaan kolmoskehä.** Suruton enemmistö tuli kirkon isännäksi. Demokratia tulee takamaan, että isännöisyys ei lipeä tulevaisuudessakaan tämän kehän käsistä. Tiililän mukaan kansanvallan sijaan kirkon asioita olisi pitänyt hoitaa Jumalan sanasta käsin. Se oli Tiililän näky, ihanne ja päämäärä. Tiililä työskenteli väsymättä, jotta kirkosta olisi tullut uskovien yhteisö. **Tiililä kaatui jalon aatteen puolesta.**

Villakoiran ydin asiassa on, voivatko ekklesian jäsenet, uskovat hyväksyä kansankirkon valtakuviot. Voiko Herran kansa katsoa sivusta jos ja kun Jumalan, sanan ja uskovien hallinta työnnetään syrjään kansan hallinnan tieltä? Mistä vielä löytyvät perusteet puhua uskovien yhteisöstä? Eikö viimeistään tässä tilanteessa käy ilmeiseksi, että uskovat pettävät sinisilmäisinä itseään? Jumalattomuus vyöryy mahtavalla voimalla kirkon joka kulmalta, **mutta uskovat näkevät unta Kristuksen kirkosta, josta ei ole vara lähteä. Ripaus realismia tekisi terää!**

Suhde sivubisneksiin

Johanssonin voidaan katsoa antavan tukensa myös kirkon "sivubisneksille":

"miten on ollut välttämätöntä, ettei Kristuksen kirkko ole jättänyt kansojen kasvatustointa pakanakunnalle." -Tiililä taas korostaa, että **kirkon pitää keskittyä omaan tehtäväänsä:**

"Tiililän mukaan tilanne on muuttunut niin perusteellisesti, että kirkon edessä oli nyt haaste, joka oli suurempi kuin mikään aikaisempi. Tiililän mukaan ongelma oli siinä, että kirkko yritti epätoivoisesti takertua niihin tehtäviin, joilla on jo muut hoitajat. Se oli jättänyt kansan opettamisen ja sosiaalihuollon yhteiskunnalle. Tiililän mukaan ei kannattanut haikailla näiden tehtävien perään, vaan tuli muistaa, ettei kirkko alun perin saanut tehtäväkseen opettaa barbaareja lukemaan tai uudistaa roomalaista yhteiskuntaa. Kirkko on joutunut hoitamaan niitä tehtäviä olosuhteiden pakosta. Mutta nyt oli Tiililän mukaan tullut aika, jolloin kirkon ei enää tarvitse hajoittaa voimiaan. Kirkko on vapautunut omaan varsinaiseen tehtäväänsä. Nyt sen tulisi 'täysikäisesti ja ihmiset hereille havahduttaen julistaa sanomattoman suurta pääasiaansa, evankeliumia'. Mutta juuri tässä tärkeimmässä tehtävässään kirkko oli Tiililän mukaan heikko" (579-580).

Viimeinen taisto

Tiililän taistelu koski Herran kansan (ekkesian) elintilaa kansankirkossa. Hän teki kaikkensa, että "piskuinen lauma" olisi myöskin voinut saada siinä kotipaikkaoikeuden. Hän joutui tunnustamaan epäonnistumisensa. Kansankirkossa ei ole Raamattuun pitäytyvillä uskovilla tilaa. Toki he voivat kirkkoon jäädä "kannattajäseniksi", mutta hallintaan (Raamattuineen) heillä ei ollut asiaa! **Tämä lienee ollut viimeinen mahdollisuus kirkon muuttumiseen uskovienkin kodiksi.** Se oli raivokas ja katkera "viimeinen taisto" Jumalan seurakunnan puolesta. Tiililän armottoman kovan taistelun jälkeen ei kukaan voi väittää, etteikö Jumalan kansan puolelta olisi yritetty kansankirkkoa muuttaa ja parantaa. Mutta vastarinta oli ylivoimainen.

Mukautuminen

Mukautuminen on viitoittanut kansankirkon tietä halki vuosisatojen: *"Älkääkä mukautuko tämän maailmanajan mukaan, vaan muuttukaa mielenne uudistuksen kautta, tutkiaksenne, mikä on Jumalan tahto, mikä hyvää ja otollista ja täydellistä"* (Room.12:2).

Uskovalla on suuri kiusaus mukautua maailmaan. Jos uskova on vielä akateeminen kansalainen, seurapiiri on väkisin viemässä väärään suuntaan. Jos tähän liittyy vielä kirkollinen huippuvirka, kiusaus on lähes vastustamaton. **Tiililä voitti nämä ja monet muut houkutukset ja kulki ryhdikkäästi Jumalan sanan suoraa tietä. Ihailtava mies!**

Tiililä Mooseksena

Taistelu on käyty ja Herran kansa on kärsinyt kirvelevän tappion. Tämä täytyy myöntää. Voittaja (kansa) sanelee rauhanehdot - ja ne ovat uskovien kannalta murskaavat. Ehtoja ei yksikään Tiililän tavoin Raamattuun pitäytyvä voi hyväksyä. Mukautuminen tähän systeemiin merkitsee hengellistä kuolemaa; **elämän vaihtoehto on lähteminen Egyptistä, Baabelista - siis Tiililän tie.**

Tiililä mahtoi olla "Moose", jonka Herra lähetti vapauttamaan kansansa Egyptin orjuudesta, **mutta Herran kansa ei häntä tuntenut.** *"Ja hän luuli veljiensä ymmärtävän, että Jumala hänen kätensä kautta oli antava heille pelastuksen; mutta he eivät sitä ymmärtäneet"* (Apt.7:25). *"Kuka on sokea, ellei minun palvelijani, ja kuka niin kuuro kuin minun sanansaattajani, jonka minä lähetän? Kuka on niin sokea kuin minun palkkalaiseni, niin sokea kuin Herran palvelija?"* (Jes.42:19).

Ehkäpä Herra suuressa armossaan lähettää vielä uuden Mooseksen - tai sitten ei - jonka toiminnan seurauksena farao suorastaan ajaa Herran kansan ulos kansankirkosta. *"Ja hän (farao) kutsutti yöllä Mooseksen ja Aaronin ja sanoi: "Nouskaa ja menkää pois minun kansani joukosta, sekä te että israelilaiset; menkää ja palvelkaa Herraa, niinkuin olette puhuneet. Ottakaa myös lampaanne ja karjanne mukaanne, niinkuin olette puhuneet, ja menkää ja rukoilkaa minullekin siunausta." Ja egyptiläiset ahdistivat kansaa jouduttaaksensa heidän lähtöänsä maasta pois, sillä he ajattelivat: "Me kuolemme kaikki"* (2 Moos.12:31-33).

Tosin pelkkä johtajan ilmaantuminen ei asiaa ratkaise. Tarvitaan silmien avautuminen ja silmävoidetta (Ilm.3:18). Lisäksi tarvitaan sisäinen muutos, jossa uskovien sydämissä rakkaus "Egyptin lihapatoihin" murtuu ja Tiililän tavoin Herran ekklesiasta tulee ainut todellinen realiteetti.

Perusteluja

Tiililä lähetti tuomiokapitulille 18.7. uuden kirjeen, jossa hän perusteli eronsa laajasti. Ennen kirjeen kirjoittamista Martti Simojoki ja Erkki Kurki-Suonio olivat keskustelleet asiasta Tiililän kanssa - ja kuten hän kirjoitti: ystävällisesti. Muuta tietoa tuosta keskustelusta ei ole säilynyt. Pitkässä kirjeessään Tiililä ei enää kirjoittanut mitään henkilökohtaisesta kelvottomuudestaan pappisvirkaan, vaan esitti syyksi samat kirkossa näkemänsä viat, joista hän oli usein kirjoittanut.

Pääsyyllisenä Jumalan sanan vastaiseen ohjelmaan kirkossa Tiililä piti sireniolais-lundilaista suuntausta. Sillä oli hänen mukaansa tuhoava vaikutus hengelliseen elämään. Koska tuo suuntaus oli kirkollisen lehdistön ja piispojen tuella saanut vallan kirkossa, ei Tiililä katsonut enää voivansa toimia pappina (594).

Kirjeessään Tiililä kertasi asiaan vaikuttaneita seikkoja. Hän palasi Tampereen vuoden 1952 synodaalikokoukseen ja totesi, että Niinivaaran kirjan raamatunvastaisuus oli kiistaton. Kirjeestä kävi ilmi, että Tiililää oli erityisesti loukannut Eelis Gulinin ja Lennart Pinomaan kirjalle antama tuki. **Kirkon johtoa Tiililä arvosteli siitä, että se oli jättänyt kirkon ajalehtimaan.** Hän mainitsi nimeltä kolme edellistä arkkipiispaa Erkki Kailan, Aleksi Lehtosen ja Ilmari Salomiehen ja **väitti, ettei arkkipiispan istuimelta ole kirkkomme kohtalonkysymyksissä kuulunut mitään ohjeellista sanaa.** Lisäksi Tiililä arvosteli voimakkaasti Tampereen piispaa Eelis Gulinia, joka Tiililän mukaan oli jo professorina kieltänyt Vapahtajan neitseestäsyntymisen. Tiililä mainitsi myös "panteismia puolustavan" Voitto Viron ja "kulttuurikristillisyyttä edustavan" Aarne Siiralan sekä

professoritoverinsa ja Kotimaan päätoimittajan Aarre Lauhan. Kirkolliset lehdet, Seurakuntaopisto ja vanhat herätysliikkeetkin saivat arvostelusta osansa (595).

Tiililä koki, että hän oli joutunut suhteellisen yksin soutamaan vastavirtaan, eikä enää jaksanut jatkaa. Hän kertoi, että häneen kohdistunut arvostelu oli koskenut kipeästi, ja kysyi, onko kirkon epäkohdista suurin se, että epäkohdista muistutetaan. Ratkaisevaksi viimeiseksi ärsykkeeksi erokirjeen kirjoittamiseen Tiililä mainitsi Uudessa Suomessa toukokuussa julkaistun kirjoituksen Mitä kirkossa nyt tapahtuu. Tiililän mukaan tuo helsinkiläisten nuorten pappien kirjoitus "osoitti kuin salamanvalossa, että paikkani ei todellakaan enää ollut papiston piirissä" (595).

Tuomiokapituli teki Tiililän asiassa päätökseen elokuun 4. päivänä 1961: "Esiteltiin professori Osmo Antero Tiililän kirjelmä, koskien anomusta saada ero papin virasta 1.6.1961 lukien. Tuomiokapituli päätti anomukseen suostuen myöntää hänen eron papinvirasta 1.6.1961 lukien (596).

Tiililä kiitti Simojokea kapitulin päätöksestä ja sanoi tuntevansa asiasta murhetta itsekin, samoin kun vaimonsa, joka "rauhan enkelinä on yrittänyt seistä vierelläni". Tiililä olisi toivonut, että Simojoki olisi kirjeessään lausunut ymmärtävänsä jotakin hänen motiiveistaan. Aivan yksinäinen Tiililä ei kokenut olevansa, "sillä murhe kirkon tilasta on nyt yleinen". "Olenhan yrittänyt keskustella ja kirjoittaa - mutta **en ole voinut todeta yhtään ainoata asiaa, missä kirkon johto olisi ottanut mitään kuuleviin korviinsa. Eihän minulle näin ollen ole jäänyt muuta tietä, sillä olen toki vakavissani**" (596).

Kritiikki kasvaa

Jätettyään pappisviran Tiililä ei hellittänyt kritiikkiään kirkkoa kohtaan vaan pikemminkin yhä voimisti sitä. Syksyllä 1961 hän kirjoitti, että vallitsevan valtiokirkkojärjestelmän aika alkaa olla lopussa. Suuri osa kansasta oli Tiililän mukaan jo kauan suhtautunut esimerkiksi kirkon verotusoikeuteen kielteisesti. Tiililän mukaan oli syytä kiinnittää huomiota siihen, että **socialidemokraatit** eivät enää vaatineet kirkon ja valtion eroa kuten aiemmin. **Hän arveli muutoksen johtuvan siitä, että he toivoivat valtaan päästessään voivansa vaikuttaa myös kirkkoon.** Vaikka kaikki muut kuin kommunistit suhtautuivat kirkkoon myönteisesti, Tiililä näki tilanteessa suuria vaaroja. Kun kirkko kuuntelee "tämän maailman ääniä" ja pyrkii toimimaan niin, ettei ole kenellekään pahennukseksi, se helposti luopuu omista perusteistaan. Tiililä esitti uudelleen ja entistä konkreettisemmin, että seuraavaa kirkolliskokousta valmisteltaessa alettaisiin pohtia, mitä muutoksia olisi saatavissa kirkon ja valtion suhteisiin **kirkon itsenäisyyden ja vapauden turvaamiseksi** (598).

Myös Tiililän pettymys herännäisyyteen alkoi tulla yhä selvemmin esiin. Esitellessään Teologia ja Kirkko - lehdessä vuoden 1960 lopussa Väinö Malmivaaran muistokirjan, hän totesi, että liikkeeseen oli tullut nuoria pappeja, jotka olivat antaneet tukensa lundilaisuudelle. Arvostellessaan Olavi Kareksen kirjan Kierros auringon ympäri Tiililä totesi, että hän oli jo kirjan puolivälissä kurkkua myöten täynnä kaskuja ja mietelauseita... Tiililä kyseli ihmeissään, **mihin herännäisyys oikein oli menossa** (598).

Vähän myöhemmin Tiililä esitteli muita Herättäjähdistyksen uusia kirjoja ja totesi siinä yhteydessä, että **luettuaan 200 vanhaa pietististä**

hartauskirjaa hän ei yhdessäkään niissä havainnut samanlaista omaa ryhmää korostanutta piirrettä kuin nykyisissä heränneiden kirjoissa. Vanhat kirjat kertoivat tiestä Jeesuksen yhteyteen, mutta uudet puhuivat tiestä herännäisyyteen. Tiirilän mukaan samanlaista oman ryhmän korostamista löytyi yleensä vain lahkoista. **"Perillä tuskin pidetään kirjaan siitä, tultiinko sinne Siionin virsiä tai Siionin kannelta veisaten."** Kirjoituksen lopussa Tiirilä luetteli heränneisiin kuuluvia pappeja, jotka olivat antaneet tukensa Niinivaaralle ja Sireniukselle (599).

Tiirilä palasi herätysliikkeiden käsittelyyn uudelleen vähän myöhemmin. Hän totesi, että **liikkeet, joita kirkko aikaisemmin vainosi, ovat nyt itse alkaneet vastustaa herätykseen tähtäävää työtä.**

"Nämä miehet korostavat profeettainsa hautoja milloin Aholansaareissa, milloin Pöytyällä, he saattavat pidellä toisella kädellä kummatkin Siioniansa... mutta toisella kädellä he saattavat pidellä Vartijaa kuin armasta lasta ja tukea sitä kirjoituksillaan - ei tiedä oikea, mitä vasen tekee" (599).

Tiirilän mukaan vanhoille herätysliikkeille oli nyt tyypillistä, että samalla kun niissä kirjoiteltiin vanhoista herätyksistä eli "Jumalan tulista", katsottiin tynnin mielin, kun näitä tulia sammuteltiin. Samalla kun puhuttiin kauniisti isien perinnöstä, tuettiin niitä, jotka tätä perintöä repivät. Suurissa seuroissa ylistettiin Ukko-Paavaa, mutta Vartijassa kaikui sotahuuto pietismiä vastaan. Tiirilä pahoitteli myös lestadiolaisuuden kriisiä ja totesi että **vanhoista herätysliikkeistä enää vain rukoilevaisuudesta voi sanoa, että siellä "mennään minne meinataan"** (599).

"Nyt olen lähdössä Suomen kirkosta"

Kun kaikki oli sanottu, kovemmat otteet tarkoittivat tekoja. Jo syksyllä 1961 Tiirilä oli käynyt puhumassa kotiseurakuntansa kirkkoherralle Heimer Virkkuselle aikeestaan erota kirkosta, mutta tämä oli saanut hänet luopumaan aikeesta. Ensimmäiset kirjalliset dokumentit näistä aikeista ovat tammikuulta 1962, jolloin Tiirilä kertoi kirjeissään Martti Simojoelle ja Ilmari Salomiehelle, että "nyt olen lähdössä Suomen kirkosta" (600).

Salomiehelle hän kirjoitti, että hän oli syksyllä jo pariinkin otteeseen harkinnut asiaa. Molempiin kertoihin oli viimeinen sysäys ollut piispojen toimissa tai pikemminkin toimettomuudessa. Kyse ei Tiirilän mukaan kuitenkaan ollut vain syksyn tapahtumista, vaan siitä, **ettei kirkon johto ollut viimeksi kuluneen kymmenen vuoden aikana kertaakaan asettunut tukemaan niitä, jotka olivat "nousseet puolustamaan kristillistä uskoa Sireniusta ja Niinivaaraa ym. vastaan. Kirkon johdon lisäksi Tiirilä arvosteli jälleen kirkollista lehdistöä, Kotimaata ja Kirkko ja kaupunkia,** joiden tapaa suhtautua herätyskristilliseen toimintaan hän piti käsittämättömänä. Tiirilä kirjoitti Salomiehelle, ettei hän nyt varsinaisesti kirjoita syyttävässä mielessä, vaan että hänen on vain seurattava omaatuntoaan. Hän pyysi anteeksi loukkaavia sanojaan ja aikaisempiakin sopimattomuuksiaan, mutta koki, että **hänet oli ajamalla ajettu pois kirkosta.** Tiirilä sanoi, että hän aikoo nyt etsiä kirkon sijasta "toisia piirejä", mutta yliopiston virkaan hän ilmoitti jäävänsä (600).

Simojoelle kirjoittamassaan kirjeessä Tiirilä mainitsi, että "todennäköisesti hajaannus laajenee". Hän sanoi ehkä pitävänsä jonkin puheen kirkkoa vastaan "yhdessä joistakin vapaakirkollisista piireistä ehkä löytyvien ystävien kanssa". Hyvästijättöänsä Tiirilä ei halunnut tehdä "anateemoin" eli tuomiten, vaan "sydämeistäni tätä asiaa surevana". Hän

vakuutti aina antaneensa Simojoen työlle suuren arvon, mutta jatkoi, ettei ollut sitä viimeksi kuluneiden kymmenen vuoden aikana ymmärtänyt. Hän vakuutti, ettei kyseessä ollut mikään uhkavaatimus. "Te jatkatte niin kuin jatkatte; minun on etsittävä työlleni uusia muotoja". Tiililä jatkoi, ettei hän tahdo arvostelullaan korottaa itseään "minkäänlaiseen hengellisyyteen", vaan että kyse on vain siitä, **ettei hän jaksa olla mukana tukemassa "kirkkoa, jota johdetaan Jumalan sanan vastaisesti sellaisena kuin tämän sanan heikolla arvostelukyvylläni käsitän"**.

Tiililä vakuutti, ettei päätös ollut hätiköity ja jatkoi: "Tuntenet pahan luonteeni ja tietänet, etten ole helposti taivuteltavissa sen jälkeen, kun jokin päätös vähitellen on mielessäni kypsynyt (601).

Toukokuussa 1962 Tiililä kirjoitti arkkipiispa Salomiehelle uudelleen. Tiililä piti tämän Kotimaassa julkaistua puhetta kauan odotettuna vastauksena "päivän ahdistuksiin". Tiililä koki, että arkkipiispa syytti niitä, "jotka olivat pyytäneet kirkon johdolta tukea hengellisen elämän herättämiseksi tässä maassa". Tiililän mukaan Salomiehen puheessa kuului heränneitä aikoinaan arvostelleen Melartinin ääni: "olkaa rauhassa, tapa riittää, kaikki kansankirkossa ovat hyviä kristittyjä". Tiililän mielestä tällainen puhe antoi aseita kirkon vihollisten käsiin. Kun tällainen on kirkon ääni, arkkipiispan ei pidä Tiililän mukaan ihmetellä, jos uskovat rupeavat kyselemään, onko tällainen kirkko heidän paikkansa. Tiililä päätti kirjeensä varoitukseen: "Pelkään että minun on omalta osaltani nyt ryhdyttävä todella kovaan taisteluun" (601).

Kirkon lankeemus

Hänen mukaansa kirkossa keskityttiin sivuasioihin pääasioiden kustannuksella. Tiililän mukaan sivuasioita eivät olleet vain liturgiset muodot ja ihmisten väliset suhteet vaan sellaisetkin seikat kuin kastetaanko aikuisena vai lapsena ja kenellä on oikeus mennä ehtoolliselle. Pääasioita puolestaan olivat raja kristillisten ja ei-kristillisten välillä, kuolema ja tuomio, evankeliumin ehdottomuus ja kaidan tien laventaminen. Tiililän mukaan tehtiin kuoleman kylvöä, kun lohdutettiin ihmisiä "umpimähkään tuolla onnettomalla iskusanalla", että Jumala hyväksyy heidät (603).

Erityisen pahana Tiililä piti sitä, että kirkon äänenkannattajana pidetyt lehdet Kotimaa ja Kirkko ja kaupunki edistivät tällaista sekasotkua ja että kirkon johto jatkoi vaitioloaan... Tiililä jatkoi raamatullisia voi-huutoja mukaellen: "... voi valkaistuja hautoja, joita esitellään Herran temppeleinä, voi yrityksiä organisoida kuolemasta elämää ihmisparioille - voi meitä, sillä kaikki me olemme syyllisiä: meidän tähtemme kirkosta on usko katoamassa ja tilalle pannaan ihmisten oma hyvä tahto, meidän kirkkomme on tulossa maailmankirkoksi... tarjotaanko sinulle kiviä leivän asemasta?" (603).

Jos kirkko ei palvele ihmisiä Jumalan sanalla, se oli Tiililän mukaan verrattavissa kansaneläkelaitokseen, autoklubiin ja saksanseisojakerhoon.

Laitoskirkko on säätänyt lakeja, joilla se estää lasten pääsyn ehtoolliselle, vaatii pappeja siunaamaan huorin tekemisen, jättää tärkeät nimitykset esivallalle ja antaa pappien valmistamisen yliopistolle, jossa ei kysytä, ovatko valmistuvat uskovia vai eivät. "Jos laitoskirkko luulee voivansa määrätä Jumalan sanan sisällön ja tulkinnan tai ryhtyy opettamaan sitä vastaan, silloin ekklesian on etsittävä ravintoa muualta". **Tiililä oli alkanut toistuvasti mainita kirjoituksissaan mahdollisuuden, että uskovat joutuisivat jättämään kirkon** (603).

"Kirkko on olemassa sen tähden että täällä kuollaan"

Tiililän mukaan alkukirkon muuttuminen ulkonaiseksi valtiokirkoksi merkitsi jo 300-luvulla kirkon sisäistä heikkenemistä. Tiililän kirkkonäkemyks muistutti tältä osin Rudolf Sohmin näkemystä, jolle oli tyypillistä kirkkolaitokseksi johtaneen kehityksen pitäminen lankeemuksena (603).

Kirkon heikkous tuli näkyviin erityisesti siinä, että oltiin välinpitämättömiä tunnustuksesta, sananjulistus oli epävarmaa ja kirkko oli keskittynyt tämänpuoleisiin (604).

Tiililän mukaan kirkko ei ollut olemassa etiikan tähden, vaan sen tähden, "että täällä kuollaan". "Se on olemassa sen tähden, että Jumala saattaa jokaisen ihmisen kuoleman jälkeen tuomiolle" (604).

Simojoen mukaan Tiililän muistutus siitä, kuuntelemmeko enemmän omaa aikaamme kuin Raamattua, oli aiheellinen (604).

Hätähuuto kirkon puolesta

"Tällaisesta kirkosta minä eroan"

Marraskuun 9. päivänä 1962 marssi tuhtunut dogmatiikan professori Osmo Tiililä kotiseurakuntansa Helsingin Vanhankirkon seurakunnan kirkkoherranvirastoon ja ilmoitti eroavansa kirkosta. Vanhankirkon seurakunnan naisteologi Raili Vihonen, joka oli kirkkoherranvirastossa Tiililän tullessa ilmoittamaan erostaan, on kertonut, että **Tiililä löi Kirkko ja kaupunki - lehden kirkkoherra Heimer Virkkusen eteen pöytään ja jyrähti: "Tällaisesta kirkosta minä eroan."** Virkkunen sai ystävänsä rauhoittumaan ja palaamaan kotiin, mutta **jo seuraavana päivänä Tiililä tuli uudelleen ja toteutti eroaikeensa** (605).

Kirkosta eroamisen syistä Tiililä kirjoitti ensimmäisessä Kotimaa - lehdelle lähettämässään tiedotteessa näin:

"Luettuani kirkkokansan herätyspäivien jälkeen 8.11. ilmestyneen Kirkko ja kaupunki - lehden sekä 9.11. ilmestyneen Kotimaan - kirkkomme pää-äänenkannattajat - olen murheekseni todennut kirkossamme jo kymmenen vuotta olleen halkeaman kasvaneen. **Kirkkomme ei näytä tajuavan suurta kriisiään, vaan lyö varoittajiaan.** Meillä on kaikilla taitamattomuutemme; omia suuria erehdyksiä en puolusta. **Kun minusta näyttää siltä, että jonkun on asiantilan parantamiseksi otettava ratkaiseva askel, olen tänään eronnut Suomen evankelis-luterilaisesta kirkosta.** Rohkenen toivoa tämän henkilökohtaisen johtopäätökseni - jota muuten olen keskustelujen kuluessa harkinnut jo toista vuotta - yhtäällä hillitsevän kirkkoon kohdistettua äärimmäistä arvostelua ja toisaalla kuitenkin samalla osoittavan, ettei herätyspäivillä esillä ollut pääasia siedä tinkimistä. Tietenkin jään kirkkomme ihanteen ystäväksi, sillä onhan se ollut minulle rakas jo lapsuudestani lähtien. Siunaan niitä hengellisiä äitejä ja isiä, jotka tämän kirkon jäsenenä ovat minuakin auttaneet elämän tielle.

Helsingissä marraskuun 10. päivänä 1962. Osmo Tiililä" (605).

Iltä-Sanomat julkaisi Tiililän erouutisen ja ison kuvan näyttävästi etusivulla. Lehti oli saanut Tiililältä tällaisen tekstin:

"Olen jo toistakymmentä vuotta ollut huolestunut kirkkomme tiestä ja

yrittänyt lehdessäni Teologia ja kirkko esittää mieltäni painaneita näkökohtia. Käsitykseni mukaan kirkko itsessään hyvässä pyrkimyksessään korostaa eettisiä asioita on usein unohtanut tai ainakin syrjäyttänyt kirkon tärkeimmän, kuolemaa kohti kulkeville ihmisille julistettavan iankaikkisuussanomana ja tehnyt tämän nimenomaan johtajiensa tukemana.

Kirkosta on tulossa jonkinlainen maallisen yhteishyvän järjestö. Tässä kaivataan mielestäni silmien avautumista, jopa suoranaista uskonpuhdistusta. Eräät kirkolliset lehdet, varsinkin Helsingin Kirkko ja kaupunki, ovat silmiinpistävästi antaneet palstansa uskonnollisesti vähä- tai ala-arvoisille teksteille ja tietoisesti johtaneet mielipiteitä valitettavaan suuntaan.

Tahdon erityisesti korostaa, ettei kannanottoani tule tulkita jonkinlaiseksi ahdasmielisyydeksi. Luulisin, että julkaisemani kirja kirkon kriisistä osoittaa tämän. Valitan, että esitelmäni kirkon herätyspäivillä ovat saaneet harhauttavan sanomalehtiselostuksen. Nuo kaksi esitelmää ilmestyvät sananamukaisina kohdakkoin painosta, ja silloin jokainen voi kontrolloida, onko tuossa tilanteessa puhumani ollut sopimatonta hyökkäilyä kirkkoa vastaan. **Lopuksi vain pikku huomautus, ettei päätökseni ole äkkipikaisuudessa tehty, sillä samasta syystä erosin jo puolitoista vuotta sitten papin virasta** (606).

Kotimaahan ja Ilta-Sanomille toimittamiensa kirjoitusten mukaan Tiililä siis erosi kirkosta saadakseen kirkon huomaamaan, millaiseen kriisiin se oli ajautunut. Ajankohtaisena syynä eropäätökseen olivat Kotimaan ja Kirkko ja kaupunki - lehden kirjoitukset, mutta **taustana oli koko kirkon kehitys viimeksi kuluneiden kymmenen vuoden aikana.** Edellä on kuvattu Tiililän kritiikkiä kirkon linjaa kohtaan Tampereen synodaalikokouksesta syksystä 1952 alkaen. Mutta mikä mainituissa kirkollisissa lehdissä loukkasi Tiililää niin voimakkaasti, että hän päätti toteuttaa eroaiteensa juuri nyt? (607).

Kirkkokansan herätyspäivät

Erityisesti Sepän (Werner Louhivuori. Kotimaa) pakinassa, mutta yleisemminkin sekä Kotimaan että Kirkko ja kaupunki - lehden kirjoituksissa Tiililä näki kirkon tilanteesta huolestuneiden pilkkaa ja myös häneen henkilökohtaisesti kohdistunutta arvostelua (607).

Mainitut **Sepän ja Osmo Katajamäen kirjoitukset liittyivät Helsingin messuhallissa juuri pidettyihin kirkkokansan herätyspäiviin.** Tapahtumaan oli osallistunut tuhansia ihmisiä, ja Tiililä oli pitänyt pääesitelmät aiheesta **Jumalan kansan häpeä ja kunnia.** Ne julkaistiin myöhemmin sekä suomeksi että ruotsiksi. Uusi Suomi raportoi kokouksesta otsikolla Kirkon tie herätti huolestumista kirkkokansan herätyspäivillä Helsingissä (607).

Heti kirkkokansan herätyspäivien jälkeen **ilmestyneessä Kotimaassa ei tapahtumasta kirjoitettu mitään - kannanotto tietysti sekin.** Mutta tuossa mainituissa 9. päivän numerossa nimimerkki Seppä kirjoitti pakinapalstallaan, että suurten kysymysten rinnalla herättää murheellista hymyä omassa keskuudessamme tapahtuva nahina. "Kirkkokansan piirissä on alkanut henkien erottelu. Autuas on kyllä se, joka vilpittömällä mielellä näkee vammoja kirkkomme ruumiissa." Sepän mukaan toistuu taas se, mitä Sirenius sai kokea yrittäessään kirkon ja työväenliikkeen lähentämistä. Häntä moitittiin evankeliumin pettämisestä. Sepän mukaan on jälleen esillä niitä, jotka tuntevat oman hurskautensa arvon ja kivittävät niitä, jotka yrittävät mennä sinne, minne evankeliumin ääni ei helpolla ulotu. "Ei papinkaan suu aina valitettavasti puhu totta, ei vaikka olisi teologian tohtori." Sopiihan lukea Kotimaata ja sen mukaan laatia oma arvostelma eikä

uskoa mitä huitaisuja tahansa. Kyllä maailmaan ääntä mahtuu, harhauttaviakin ääniä (607-608).

Samassa numerossa **Osmo Katajamäki** pyysi kirkkokansan herätyspäivien järjestäjiä kertomaan, **ketkä olivat päivien takana**. Tämä oli hänen mielestään tärkeää nimenomaan siksi, että päivillä oli hänen mukaansa esitetty "raskaita syytöksiä sekä kirkkomme johtoa että muita työntekijöitä vastaan leimaamalla heidät mm. herätyksen vastustajiksi ja evankeliumin asian pettäjiksi" (608).

Kirkko ja kaupunki - lehti ei sekään varsinaisesti lainkaan uutisoinut Kirkkokansan herätyspäiviä (608).

Kirkkokansan herätyspäivät herättivät siis keskustelua, mutta toisenlaista kuin päivien järjestäjät olivat toivoneet. Tiilikä pettyi siihen, että kirkolliset lehdet eivät jakaneet tapahtumassa esitettyä huolta kirkon ja kansan tilasta, vaan tarttuivat joihinkin yksityiskohtiin ja suhtautuivat tilaisuuteen ja siellä kuulutettuun sanomaan **torjuvasti ja väheksyvästi** (608).

Väinö Hotti